

Хлабистова К.В., завідувач юридичної
клініки навчально-наукового
гуманітарного інституту Таврійського
національного університету імені В. І.
Вернадського, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ

В процесі проведення в Україні судової реформи 2016 р. кардинальних змін зазнав інститут судового представництва. Зокрема, законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02.06.2016 р. було змінено ст. 59 Конституції України та доповнено Розділ VIII «Правосуддя» статтею 131-2. Так, було введено поняття «професійна правнича допомога» та запроваджено адвокатську монополію, що полягає у виключному праві адвокатів представляти інтереси іншої особи в суді.

Крім того, встановлено перехідний період до застосування нових правил судового представництва, зокрема представництво у Верховному Суді та в касаційних судах має здійснюватися лише прокурорами або адвокатами починаючи з 1 січня 2017 року, в апеляційних судах – з 1 січня 2018 року, а у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року [1].

Зазначені зміни переформатували ринок юридичних послуг, внаслідок чого юристи, що здійснювали підприємницьку діяльність у сфері права (де судове представництво виступала головним напрямом такої діяльності) фактично втратили законну можливість її провадити, корпоративні юристи втратили право представляти інтереси свого роботодавця, а пересічні громадяни, через майновий чинник, зазнали звуження права на доступ до правосуддя.

Отже, такі законодавчі новели викликають питання доцільності їх прийняття з боку юристів, власників бізнесу та значної частини громадян. Водночас переважна більшість

представників адвокатської професії підтримують адвокатську монополію та повторюють не досить переконливі аргументи «за», наведені органами державної влади та авторами цих змін. Як впливає з пояснювальної записки до законопроекту № 1401-VIII, мету адвокатської монополії, його автори, вбачають у наступному:

- Забезпечення інституційної спроможності адвокатури;
- Істотне підвищення якості представництва особи в суді;
- Встановлення конституційного підґрунтя для створення єдиної правничої професії;
- Гарантування державою відповідальності адвоката за неналежне виконання ним свого професійного обов'язку [2].

Прихильники монополії, передусім діючі адвокати, також вказують на нібито позитивну європейську практику щодо судового представництва виключно адвокатами, але як показує Моніторинг ефективності та якості європейських судових систем, проведений Європейською комісією з ефективності правосуддя, такі твердження не є однозначними. Наприклад, в 13 країнах Європи відсутня адвокатська монополія, а ще в 16 країнах Європи відсутня обов'язкова участь адвоката у цивільному процесі [3, с. 162].

Водночас критики вказаних законодавчих змін наводять досить обґрунтовані тези та роблять прогнози щодо негативного впливу адвокатської монополії на обсяг прав всіх громадян держави. Серед яких: нестача адвокатів, значне здороження адвокатських послуг та зниження їх якості, обмеження права осіб на вичерпання всіх національних правових засобів у їх справах, тиск на адвокатів з боку органів державної влади, порушення права на вільний вибір захисника тощо.

Таким чином, відсутність однастайності у наукових та професійних колах щодо питання доцільності та позитивності вказаних конституційних змін та застереження щодо порушення прав громадян, вказує на передчасність їх прийняття.

На наш погляд, враховуючи обсяг дії та ступінь значущості для суспільства законодавчих положень щодо

адвокатської монополії, їх запровадження повинно бути виваженим, соціально й економічно обґрунтованим, заснованим на аналізі узгодженості з іншими нормами національного законодавства й відповідними європейськими стандартами у цій сфері, та на оцінці історичних та політико-економічних умов впровадження таких змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02.06.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.
3. European judicial systems. Efficiency and quality of justice. CEPEJ Studies No. 23.2016.P. 240.